Gemeente Gouda

raadsmemo

aan	de gemeenteraad
onderwerp	Wensen en bedenkingen bij initiatiefvoorstel Leefbaar Gouda ‘’Referendum Verordening Gouda’’
van	het college van burgemeester en wethouders
datum	3 juni 2025
zaaknummer	1470019

memo

Inleiding
Op 8 mei 2025 ontving het college een initiatiefvoorstel ’Referendum Verordening Gouda’, ingediend door Leefbaar Gouda. Het college spreekt zijn waardering uit voor de indiening en uitwerking van het initiatiefvoorstel. De betrokkenheid van de indiener wordt gewaardeerd en draagt bij aan een constructieve discussie over lokale democratie. Op grond van artikel 36 lid 2B van het Reglement van Orde voor vergaderingen en andere werkzaamheden van de gemeenteraad van de Gemeente Gouda 2023, heeft het college de mogelijkheid om wensen en bedenkingen kenbaar te maken. Het college maakt gebruik van deze mogelijkheid om de volgende wensen en bedenkingen naar voren te brengen.

Wensen en bedenkingen
Het college wil allereerst graag aandacht vragen voor de discussie die momenteel op nationaal niveau plaatsvindt over de invoering van een bindend correctief referendum. De Tweede Kamer heeft in januari 2025 ingestemd met een voorstel tot grondwetswijziging dat dit mogelijk moet maken. Dit voorstel ligt momenteel in de Eerste Kamer ter besluitvorming. De uitkomst van deze stemming kan mogelijk invloed hebben op het juridische en beleidsmatige kader waarbinnen gemeenten opereren. Op 27 mei 2025 bespreekt de commissie Binnenlandse Zaken van de Eerste Kamer het voorstel opnieuw. Dit is een belangrijke stap richting een definitieve stemming. Na deze bespreking zal worden bepaald wanneer de plenaire stemming in de Eerste Kamer plaatsvindt. Voor een grondwetswijziging in tweede lezing is een tweederdemeerderheid vereist Het college geeft de raad de suggestie mee om de uitkomsten van de behandeling van de betreffende grondwetswijziging in de Eerste Kamer af te wachten alvorens een definitief besluit over een referendumverordening te nemen.

Het college onderschrijft de intentie van het initiatiefvoorstel om inwoners actiever te betrekken bij gemeentelijke besluitvorming. Hier wordt momenteel actief op ingezet middels de uitwerking van de startnotitie participatie (d.d. 10 april 2024). Via de raadsmemo van (d.d. 20 mei 2025) heeft het college de raad geïnformeerd over het herziene tijdspad ten behoeve van de bijhorende beleidsnota participatie en de participatieverordening. Deze ontwikkelingen sluiten aan bij de doelstellingen van het initiatiefvoorstel en stimuleert bovendien inwoners om actief bij te dragen aan kwesties die voor de gemeenschap van belang zijn.

Wensen

- **Overweeg te beginnen met het vaststellen van de beleidsnota participatie en de participatieverordening**
  Organiseer na vaststelling van de beleidsnota participatie en de participatieverordening een themabijeenkomst voor de raad om samen te verkennen of en hoe het referendum past binnen het participatiebeleid van de gemeente. Dit

biedt een goed moment om het gesprek te voeren over de meerwaarde van het referendum als instrument binnen de gemeente.

- **Overweeg een uitkomstdrempel in plaats van een opkomstdrempel**
  Een uitkomstdrempel houdt in dat de groep tegenstemmers niet alleen in de meerderheid moet zijn ten opzichte van de voorstemmers, maar ook een vooraf vastgesteld minimumaantal stemmen moet behalen. Dit verkleint de kans op strategisch stemgedrag en waarborgt dat de uitslag voldoende maatschappelijk draagvlak heeft. De drempel wordt doorgaans gekoppeld aan een percentage van het totaal aantal kiesgerechtigden of aan het aantal stemmen dat bij eerdere verkiezingen is uitgebracht.
- **Overweeg het koppelen van referenda aan reguliere verkiezingen in plaats van een termijn van vier maanden**
  Gemeenten die referenda organiseren, koppelen deze doorgaans aan reguliere verkiezingen zoals gemeenteraadsverkiezingen, Provinciale Staten, Europese verkiezingen of Tweede Kamerverkiezingen. Deze momenten zijn goed te plannen en bieden voldoende voorbereidingstijd. Een losstaand referendum binnen vier maanden organiseren, inclusief subsidiëring van campagnes door maatschappelijke organisaties, is zeer ambitieus. Indien een initiatief niet uit de samenleving komt, is het onzeker of er voldoende maatschappelijke betrokkenheid en activering zal ontstaan.
- **Draag zorg voor een heldere lijst van spelregels en voorwaarden**
  Duidelijkheid voorkomt onrealistische verwachtingen over de inzetbaarheid van een referendum. Een goed uitgewerkte set criteria – zoals wanneer een referendum mogelijk is, welke onderwerpen zijn uitgesloten, en welke procedurele stappen gevolgd moeten worden – draagt bij aan transparantie, rechtszekerheid en vertrouwen in het instrument. Het initiatiefvoorstel geeft vooralsnog geen specifieke duiding over waarvoor een referendum georganiseerd zou kunnen worden. In het voorstel wordt gesproken over het stemmen op een oplossingsrichting uit een startnotitie met maximaal twee keuzemogelijkheden. Dit roept vragen op over de toepasbaarheid van het instrument in situaties waarin meerdere scenario's worden gepresenteerd. Een voorbeeld hiervan is de eerdergenoemde startnotitie participatie, waarin drie verschillende scenario's aan de raad zijn voorgelegd. Het zou wenselijk zijn om hierover meer duidelijkheid te verschaffen in de verordening, zodat het instrument op een transparante en werkbare manier kan worden ingezet.
- **Houd rekening met een onafhankelijke commissie van advies en toezicht met voldoende mandaat**
  Een deskundige, onafhankelijke commissie waarborgt de zorgvuldigheid van procedures en besluitvorming. Zij ziet erop toe dat het proces op politiek neutrale wijze wordt georganiseerd, toetst de geldigheid van verzoeken en adviseert over de formulering van de referendumvraag. Voldoende mandaat en middelen zijn essentieel om deze rol effectief te kunnen vervullen.
- **Overweeg een expliciete bepaling over de evaluatie van uitgevoerde referenda**
  Evaluatie maakt het mogelijk om het instrument te verbeteren en het proces te optimaliseren. Door na afloop van elk referendum systematisch te reflecteren op opkomst, communicatie, organisatie en impact, kan de gemeente leren van ervaringen en het vertrouwen in het instrument versterken. Een verplichte evaluatiebepaling in de verordening borgt deze lerende aanpak.

Bedenkingen

- **Het verdient de voorkeur dat het initiatief voor een referendum zijn oorsprong vindt in een breed gedragen maatschappelijke behoefte**
  Een referendum is bij uitstek een instrument dat inwoners in staat stelt om zelf onderwerpen te agenderen. Het is niet gebruikelijk dat een gemeenteraad zelf het initiatief neemt tot een referendum. De raad beschikt over eigen democratische middelen om besluiten te nemen. Wanneer een referendum niet vanuit de

samenleving komt, maar door de raad wordt geïnitieerd, roept dit vragen op over de toegevoegde waarde voor de lokale democratie.

- **Kosten en uitvoerbaarheid**
  Het organiseren van een referendum brengt aanzienlijke kosten en organisatorische inspanningen met zich mee. Dit vraagt om structurele financiering en voldoende ambtelijke capaciteit. In de gemeente Gouda liggen de gemiddelde kosten voor het organiseren van een reguliere verkiezing tussen de €150.000 en €200.000, exclusief de inzet van ambtelijk personeel. De voorbereiding en uitvoering zijn bovendien tijdsintensief en doen een beroep op de ambtelijke capaciteit, wat ten koste kan gaan van andere beleidsprioriteiten. Daarbij is er momenteel geen extra financiering beschikbaar binnen de huidige begroting, wat de uitvoerbaarheid verder beperkt. Deze factoren onderstrepen het belang van een zorgvuldige afweging over de wenselijkheid en frequentie van het inzetten van het referenduminstrument.
- **Beperkte geschiktheid voor complexe vraagstukken**
  Referenda kunnen beleidskeuzes reduceren tot een eenvoudige voor of tegen beslissing, waardoor belangrijke nuances mogelijk verloren gaan en het nemen van een zorgvuldig afgewogen besluit mogelijk bemoeilijkt wordt. Bij complexe thema's – zoals ruimtelijke ordening, duurzaamheid of sociaal beleid – is het vaak lastig om de volledige context en de mogelijke gevolgen in één stemvraag te vatten. Dit zou kunnen leiden tot misverstanden of uitkomsten die niet volledig aansluiten bij de oorspronkelijke beleidsintentie.
- **Beperkte geschiktheid van een startnotitie voor een referendum**
  Een startnotitie is primair een oriënterend en verkennend document dat bedoeld is om richting te geven aan een beleids- of besluitvormingstraject. Het markeert het begin van een proces en is nadrukkelijk niet bedoeld als eindpunt waarop besluitvorming plaatsvindt. Juist vanwege het open en voorlopige karakter biedt een startnotitie onvoldoende helderheid en afbakening om te dienen als basis voor een eenduidige referendumvraag.
- **Spanning met bestaande bestuurlijke afspraken**
  De uitkomst van een referendum kan botsen met eerder gemaakte afspraken, bijvoorbeeld binnen regionale samenwerkingen, met het Rijk of met maatschappelijke partners. Dit kan leiden tot bestuurlijke spanningen, vertragingen of zelfs het terugdraaien van beleid. Daarmee kan in specifieke gevallen de betrouwbaarheid en voorspelbaarheid van het gemeentebestuur onder druk komen staan.
- **Voorbereidingstijd en vertraging in besluitvorming**
  Het organiseren van een referendum vraagt gemiddeld 4 tot 6 maanden voorbereidingstijd. Deze periode omvat onder meer juridische toetsing, logistieke organisatie, communicatie en stemprocedures. Dit kan leiden tot vertraging in de besluitvorming over belangrijke dossiers en legt langdurig beslag op ambtelijke capaciteit en middelen.